

derung einer verantwortlichen Freiheit, Entwicklung eines natürlichen Gemeinschaftsgefühls«. Forudsætningen herfor var »eine entschiedene Zuwendung zum Christentum« (s. 346). Det virker overbevisende, at Roon så kraftigt understreger Kreisauernes bundethed i den kristne frihed som udgangspunkt for al deres tænken og handlen. Men det er i øvrigt et spørgsmål, om ikke en kronologisk fremgangsmåde i denne del af fremstillingen havde været at foretrække frem for den saglige. Derved kunne Roon have givet læseren et bedre indtryk af de ændringer i kredsens politiske synspunkter, som fandt sted, og som måtte finde sted under indtryk af det fortsatte krigsforløb og ikke mindst af uafvendeligheden af den kendsgerning, at det vestallierede krav om betingelsesløs kapitulation var en *conditio sine qua non*.

Kredsen overlevede ikke krigen. Moltke selv arresteredes i januar 1944, næsten alle de øvrige i kølvandet på den 20. juli 1944. De fleste henrettedes. Deres arv til eftertiden blev ifølge Roon trefold. For det første bestræbte de sig på at slå bro over interne tyske skel mellem katolikker og protestanter, mellem det nationalt tænkende kirkefolk og de »vaterlandslosen Gesellen« og mellem arbejdere og arbejdsgivere; for det andet ville de som reaktion på nazismen lade den tyske suverænitæt gå op i et på føderalt småstatsgrundlag opbygget Europa og i stedet for den nazistiske autarkipolitik lægge hovedvægten på et internationalt og supranationalt økonomisk samarbejde; for det tredje ville de skabe et grundlag for en ny socialpolitisk struktur, hvis midtpunkt skulle være det enkelte menneske set som Guds skabning (s. 471f.).

Værdien af Roon's bog ligger ikke mindst i det »Dokumentenanhæng«, der afslutter den. Heri er optrykt en række af kredsens memoranda og principerklæringer og væsentlige dele af Moltkes korrespondance. En del af dette har tidligere været offentliggjort. Men det er Roon's fortjeneste, at han har fremdraget nyt samtidigt materiale, først og fremmest Moltkes korrespondance, og at han har søgt at udfylde de mange lakuner, der uundgåeligt er, når der forsøges i illegalt arbejde, ved hjælp af interviews og beretninger. Listen over dem, han har været i forbindelse med, rummer 223 navne!

Af speciel dansk interesse er det, at Roon nævner, at Moltke på vej til Oslo den 1. oktober 1943 gjorde holdt i København for at advare om jødeaktionen (s. 338). Episoden er kendt fra Leni Yahils bog, men hos Roon får vi også navne på Moltkes danske kontakter.

AAGE TROMMER

ERNST-OTTO CZEMPIEL: Das amerikanische Sicherheitssystem 1945-1949. Studie zur Aussenpolitik der bürgerlichen Gesellschaft. Beiträge zur auswärtigen und internationalen Politik, herausgegeben von Richard Löwenthal und Gilbert Ziebura. Band 1. Berlin, Walter de Gruyter & Co., 1966. xix + 442 s. DM 64.-.

Der er næppe tvivl om, at tiden fra 1945 til 1949 hører til de mest kontroversielle og komplicerede perioder i amerikansk udenrigspolitik. Det voksende modsætningsforhold mellem USA og Sovjetunionen har præget fortolkningen af amerikansk udenrigspolitik i disse kritiske år stærkt, uagtet at karakteren og omfanget

af dette modsætningsforhold i 1945 langt fra var klar. Det er derfor i sig selv velkomment, at Ernst-Otto Czempiel, der er en førende tysk forsker i international politik, har fremlagt en omfattende undersøgelse af dette emne.

Forfatteren understreger i sin indledning med forbilledlig klarhed, hvad han vil beskæftige sig med. For det første vil han ikke behandle hele USAs udenrigspolitik 1945–1949, men alene det »udsnit« af den, som han kalder øst-vest-konflikten. Denne begrænsning er vel i sig selv rimelig, blot kunne man nok have ønsket en nærmere overvejelse af, hvilken prioritet dette spørgsmål havde i den samlede amerikanske udenrigspolitik i perioden. Øst-vest-konflikten er jo et problem, der i stadig stigende grad trænger sig på i den amerikanske udenrigspolitik i årene efter 1945 og dermed tvinger andre udenrigspolitiske problemer i baggrunden. For det andet begrænser Czempiel sin undersøgelse til at omfatte Kongressens rolle i udenrigspolitikken. Han fremhæver, at de store beslutninger træffes dels i regeringen og dels i Kongressen, og da grundlaget for regeringens beslutninger ikke er kendt, har han valgt at koncentrere sig om Kongressen. Yderligere motiveres valget med, at »Ohne Zustimmung des Congress kann die amerikanische Aussenpolitik praktisch nicht stattfinden« (s. 15). Denne kategoriske påstand – der præger hele den følgende fremstilling – kan ikke opretholdes. Samspejlet mellem præsidenten (og hans regering) og Kongressen er langt mere kompliceret, end Czempiels påstand lader formode, og navnlig er præsidentens handlefrihed i forhold til Kongressen betydelig. Eksempelvis var Kongressens indflydelse i de første efterkrigsår på et så afgørende spørgsmål som USAs Tysklandspolitik minimal, og dette spørgsmål får derfor også hos Czempiel en alt for ringe placering. I øvrigt er også forestillingen om, at baggrunden for regeringens beslutninger ikke er kendt, lidt kategorisk. Regeringen må netop ustandselig motivere sin udenrigspolitik over for både Kongressen, offentligheden og andre stater. I dette materiale ligger der gode muligheder for en vurdering af regeringens mål.

På den anden side må det indrømmes, at det er meget nærliggende at søge USAs udenrigspolitik belyst netop gennem Kongressens virksomhed, fordi denne virksomhed afspejles i et ganske enormt trykt materiale. Og det kan uden forbehold siges, at Czempiels beherskelse af dette både omfattende og meget u håndterlige materiale simpelthen er imponerende.

Fremstillingen er inddelt i fire hovedafsnit, der er kronologisk afgrænsede. Den meget detaljerede behandling fortaber sig imidlertid aldrig i et ligegyldigt begivenhedsreferat, hvad materialet ellers nok kunne friste til. Czempiel har nemlig en grundlæggende hypotese, som hele undersøgelsen skal tjene til at belyse. Som den stærkeste magt i 1945 havde USA kunnet stræbe mod et verdensherredømme, men »Wenn sie statt dessen (d. v. s. verdensherredømmet) nur die Sicherheit wählten, so muss das dem Bewegungsprinzip der bürgerlichen Republik zugeschrieben werden« (s. 61). Et samarbejde med andre stater, baseret på en stærk amerikansk indflydelse, opfattedes som det mest egnede middel til opfyldelse af dette mål. I den forbindelse spiller varetagelsen af økonomiske mål en stor rolle. Truman-doktrinen i marts 1947 er for Czempiel således et udtryk for, at det borgerlige samfund nok vil varetage sikkerhedsmålsætningen, men »zu dem geringsten, dem Wohlstand so wenig wie möglich beeinträchtigenden Preis« (s. 222). Og senere – i en vurdering af Marshall-planen – hedder det,

at »Ein Optimum an Sicherheit (i Europa) wurde mit einen Minimum an Aufwand und einen Maximum an Möglichkeiten ökonomischer Wohlstandssteigerung erzielt« (s. 347).

Czempiel har – med sin formidable beherskelse af Kongres-kildematerialet – heller ikke vanskeligt ved at dokumentere Kongressens kritiske holdning over for ønsker om forøgelse af militærbevillinger, og han drøfter også Kongressens tilbageholdenhed over for etableringen af et statsstyret informations- og propagandaapparat. Atter her henviser han til det borgerlige samfunds struktur. Borgeren i et sådant samfund »ist nicht daran interessiert, um der Ausbreitung der von ihm bevorzugten Herrschaftsordnung grosse Opfer auf sich zu nehmen« (s. 386).

Czempiels tese er med andre ord i al korthed, at der består en sammenhæng mellem det amerikanske samfundssystem og den amerikanske udenrigspolitik – eller mere generelt, at borgerlige, kapitalistisk organiserede stater har en udenrigspolitik med særlige kendetegn. Det ville være uretfærdigt uden videre at affærdige denne hypotese i en kort anmeldelse. Men det må nævnes, at Czempiel her helt ser bort fra den indvirkning, som ændringer i det internationale system kan have på en stats udenrigspolitik. Endvidere har hans stærke interesse for Kongressens rolle i udenrigspolitikken netop understreget den interne faktors indflydelse. En større vægt på regeringens rolle ville utvivlsomt have medført en vurdering, der i højere grad havde taget hensyn til den ydre situations indflydelse på USAs udenrigspolitik.

Czempiels studie fremstår dog som en meget selvstændig og højst værdifuld undersøgelse af USAs udenrigspolitik i de første efterkrigsår, baseret på klart formulerede præmisser og gennemført med stor konsekvens. NIELS AMSTRUP